

Suçta Sürüklenen Çocuklarda Yargıtay Bozma Kararlarına Göre Adli Psikiyatrik Raporlarda Dikkat Edilecek Hususlar

Considerations in Forensic Psychiatric Reports According to Supreme Court Reversal Decisions on Juvenile Delinquents

Osman Bertizlioğlu¹, Cemil Çelik²

¹Kahramanmaraş Necip Fazıl Şehir Hastanesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Kliniği, Kahramanmaraş, Türkiye

²Kahramanmaraş Adli Tıp Şube Müdürlüğü, Kahramanmaraş, Türkiye

ÖZ

Amaç: Suçta sürüklenen çocukların Yargıtay'a taşınan davalarına yönelik adli psikiyatrik alanla ilgili bozulma nedenleri saptanarak, adli psikiyatrik rapor düzenlenirken hukuka uygunluk yönünden dikkat edilecek hususların belirlenmesi ve standardizasyon sağlanması amaçlanmaktadır.

Yöntem: Yargıtay'ın resmi internet sitesi "https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/" adresinden "çocuk psikiyatri", "çocuk ve ergen ruh sağlığı", "farik mümeyyiz, çocuk", "akıl sağlığı, çocuk", "hukuki anlam ve sonuçlarını algılama, davranışlarını yönlendirme" ve "suçta sürüklenen çocuk" kelimeleri kullanılarak, suçta sürüklenen çocuklarla ilgili düzenlenen adli psikiyatrik hususlarla ilgili saptanan 691 bozma kararı incelendi.

Bulgular: Çocuklarda yaşa göre ceza sorumluluğu değerlendirmesinde en sık (n=208, %36,3) saptanan bozma gerekçesinin sosyal inceleme raporu veya adli psikiyatrik rapor alınmaması, yargılama sürecinde geçmiş suçlar için alınmış raporların kullanılması olduğu, en sık ikinci nedenin (n=169, %29,5) usulüne uygun düzenlenmeyen, içerik itibarı ile yetersiz bulunan raporlar olduğu saptandı. Akıl hastalığı nedeniyle ceza sorumluluğunun değerlendirilmesinde en sık (n=154, %40,5) bozma gerekçesinin geçmiş psikiyatrik hastalık öyküsünde akıl hastalığının belirtilmesine rağmen bu konuda yeterli inceleme yapılmaması, ikinci en sık bozma gerekçesinin (n=130, %34,2) ise heyet raporu alınmadan hüküm kurulması olduğu görüldü.

Sonuç: Bozulma nedenleri göz önünde bulundurularak hazırlanan ekte sunulmuş şablon düzenlenen raporlarda standardizasyonun sağlanmasında yardımcı olabilir. Düzenlenen raporların eksiksiz, gerekçeli ve net kanaat içermesi, yargılama sürecine bağlı mağduriyetlerin önlenmesi ve çocuğun üstün yararının gözetilmesi açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Farik mümeyyizlik, ceza sorumluluğu, adli rapor, suçta sürüklenen çocuk, yargıtay

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Cemil Çelik, Kahramanmaraş Adli Tıp Şube Müdürlüğü, Kahramanmaraş, Türkiye
E-posta: cemilcelik89@hotmail.com
ORCID ID: orcid.org/0000-0002-8103-459X

Geliş tarihi/Received: 28.09.2022
Kabul tarihi/Accepted: 01.11.2022

ABSTRACT

Objective: It is aimed to determine the causes of supreme court reversal in the field of forensic psychiatry on Juvenile Delinquents and identifying to issues be considered while preparing a report in terms of compliance with the law.

Methods: From website of the Supreme Court <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, 691 reversal decisions on forensic psychiatric issues regarding juvenile delinquents were examined by using the words: “child psychiatry”, “child and adolescent mental health”, “child at the age of discretion”, “mental health, child”, “perceiving the legal meaning and consequences, directing their behaviour” and “the child delinquent”.

Results: It was determined that the most common reason for reversal in the evaluation of criminal responsibility by age in children (n=208, 36.3%) was the absence of social examination report or forensic psychiatric report, used of reports prepared for past crimes in the trial process, the second most common reason (n=169, 29.5%) was the reports which weren't prepared duly and found insufficient in terms of content. In the evaluation of criminal responsibility due to mental illness, it was seen that the most common reason for reversal (n=154, 40.5%) was that although mental illness was stated in the history of psychiatric illness, insufficient investigation was carried out on this subject, and that the second most common reason for reversal was (n=130, 34.2%) the decision was made before delegation report was received.

Conclusion: The attached template, which is prepared considering the Supreme Court Reversal Decisions, can help to ensure standardization in the prepared reports. It is important for the prepared reports to contain complete, reasoned and clear opinions, to prevent grievances due to the judicial process, and to protect the best interests of the child.

Keywords: Discretion, criminal responsibility, forensic report, juvenile offender, supreme court

GİRİŞ

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre güvenlik birimlerine gelen veya getirilen suça sürüklenen çocuk sayısının 2014 yılında 117.486 olduğu, bu sayının 2021 yılında 132.943'e yükseldiği görülmektedir (1,2). Giderek artan çocukluk dönemindeki adli olguların psikiyatrik değerlendirmesi adalet sisteminin önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Ülkemizde adli psikiyatri eğitimi henüz ayrı bir üst ihtisas alanı olarak tanımlanmamıştır. Adli olaylara ilişkin alınacak bilirkişi görüşü için hangi uzmanlık dallarından yararlanılacağı adli mercilerin takdirine bırakılmıştır (3). Çocuklarla ilgili bu alandaki değerlendirmeler, ülkemizde erişkin veya çocuk psikiyatrisi ve adli tıp hekimlerinin ortak sorumlulukları içerisinde yürütülmektedir.

Adli psikiyatrik değerlendirme için yönlendirilen suça sürüklenen çocuklar için çoğunlukla; Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 31/2 maddesi kapsamında “12 yaşını doldurmuş ancak 15 yaşını bitirmemiş çocukların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişip gelişmediğinin” veya TCK 32. maddesi kapsamında “Akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin azalmış ya da önemli derece azalmış olup olmadığının” değerlendirilmesi istenmektedir (4).

Çocuk olgulara yönelik adli psikiyatrik değerlendirmede olgunun üstün yararı düşünülerek multidisipliner bir yaklaşım gerekmektedir. Bu çerçevede olgunun hukuki süreçlerden en az etkilenmesi için işleyişe bağlı aksaklıkların düzeltilmesinde karar vericilere büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu çalışmada suça sürüklenen çocuklarla ilgili olarak Yargıtay'a taşınan davalarda adli psikiyatrik alanla ilgili bozulma nedenleri saptanarak, adli

psikiyatrik rapor düzenlenirken hukuka uygunluk yönünden göz önünde bulundurulması gereken hususların belirlenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca adli psikiyatrik rapora ilişkin örnek bir şablon oluşturularak standardizasyonun sağlanmasına katkıda bulunmak amaçlanmaktadır. Adli psikiyatrik raporlara bağlı mağduriyetlerin ve mahkeme süreçlerinin uzamasının önüne geçilebileceği düşünülmektedir.

GEREK VE YÖNTEMLER

Yargıtay'ın resmi internet sitesi “<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>” adresine girilerek “çocuk psikiyatrisi”, “çocuk ve ergen ruh sağlığı”, “farik mümeyyiz, çocuk”, “akıl sağlığı, çocuk”, “hukuki anlam ve sonuçlarını algılama, davranışlarını yönlendirme” ve “suça sürüklenen çocuk” anahtar kelimeleri kullanılarak saptanan 25.05.2004-30.11.2021 tarihleri arasındaki tüm kararlar tarandı. Ulaşılan 2785 Yargıtay kararı içerisinde suça sürüklenen çocuklara yönelik adli psikiyatrik hususlarla ilgili 691 adet bozma kararı saptanarak içerikleri araştırıldı. Karar içeriklerindeki suç tipleri ve ilk derece mahkeme (yerel mahkeme) kararının bozulma gerekçeleri incelendi. Bozma gerekçeleri arasında, adli psikiyatrik alan ile ilgili olmayanlar ve hukuki kısım/ usulle ilgili olanlar dışlandı. On iki yaşını doldurmuş ancak 15 yaşını bitirmemiş çocukların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğine yönelik bozma gerekçeleri ve akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğine yönelik bozma gerekçeleri iki ayrı kategori altında incelendi. Bu çalışma internet araştırması niteliğinde olduğu için etik kurul izni alınmamış ancak çalışma kapsamında Helsinki Bildirgesi'ne kriterleri göz önünde bulundurulmuştur.

BULGULAR

Suçta sürüklenen çocuklara yönelik adli psikiyatri hususuna ilişkin 691 bozma kararından bazılarında birden fazla gerekçe olduğundan toplamda 953 bozma gerekçesi saptandı. Beş yüz yetmiş üçünün (%60,1) “fiilin hukuki anlamını, sonuçlarını algılama veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişip gelişmediğinin”, 380’inin (%39,9) ise “akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin azalmış ya da önemli derece azalmış olup olmadığının” değerlendirilmesi ile ilgili olduğu görüldü.

Taranan kararlarda en sık gözlenen suç tipinin hırsızlık (n=210, %30,4) olduğu saptandı. Yargıtay’ın bozma kararları içerisinde yer alan suç tiplerinin dağılımı Tablo 1’de gösterildi.

Yerel mahkeme tarafından 12 yaşını doldurmuş ancak 15 yaşını bitirmemiş çocuklara yönelik verilen kararlara ilgili Yargıtay’ın bozmaya gerekçe gösterdiği en sık (n=208, %36,3) nedenin yargılama sürecinde sosyal inceleme raporu veya adli psikiyatrik rapor alınmaması veya yargılama sürecinde geçmiş suçlar için düzenlenen raporların kullanılması olduğu görüldü (Tablo 2).

Bozmaya gerekçe gösterilen en sık ikinci neden (n=169, %29,5) olan, usulüne uygun düzenlenmeyen, içerik itibarı ile yetersiz bulunan, hüküm kurmaya elverişsiz raporlar olarak belirtilen kategori Tablo 3’te detaylandırıldı.

Suçta sürüklenen çocuklara yönelik akıl hastalığı nedeniyle işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama veya bu fiille

ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin azalmış ya da önemli derece azalmış olup olmadığı ile ilgili Yargıtay’ın bozmaya gerekçe gösterdiği nedenler ayrı bir başlık altında incelendi (Tablo 4). Buna ilişkin en sık bozma nedeninin geçmiş psikiyatrik tedaviye ilişkin öyküsünde, geçmiş sağlık kurulu raporunda, başka suçlar için düzenlenen raporlarda veya sosyal inceleme raporunda akıl hastalığının belirtilmesi ancak yargılama sürecinde bunların göz önüne alınmayıp anılan hususlarla ilgili yeterli değerlendirme yapılmaması nedeniyle hüküm kurulması (n=154, %40,5) olduğu saptandı.

TARTIŞMA

Ceza Sorumluluğu

Ceza sorumluluğunun değerlendirildiği olgularda hırsızlık, yaralama veya mala zarar verme suçlarının ön plana çıktığı görülmektedir (5-7). Çalışmamızda Yargıtay tarafından bozulan yerel mahkeme kararları incelendiğinde literatürle uyumlu olarak hırsızlık (n=210, %30,4), mala zarar verme [hırsızlık+konut/işyeri dokunulmazlığı (n=178, %25,8), yağma (n=46, %6,7)], yaralama (n=37, %5,4) suçlarının en sık görülen suçlar olduğu saptandı. Yargılama sonunda yerel mahkeme tarafından verilen hükümlerin itirazlar neticesinde temyiz edilerek, bu kararların Yargıtay’a taşındığı bilinmektedir. Bu nedenle çalışmamıza dahil edilen suçlar Yargıtay’ın bozduğu kararları kapsadığından genel popülasyonu tam olarak yansıtmayabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Tablo 1. Yargıtayın bozma kararları içerisinde yer alan suç tipleri

Suç Tipleri	Sayı (n)	Yüzde (%)
Hırsızlık	210	30,4
Hırsızlık+Konut/İşyeri Dokunulmazlığı	178	25,8
Yağma	46	6,7
Yaralama	37	5,4
Cinsel İstismar	29	4,2
Hırsızlık ve Mala Zarar Verme	25	3,6
Diğer (Taksirle ölüme yol açma, hakaret, iftira, tehdit, eziyet, 6136 sayılı kanuna muhalefet, uyuşturucu madde bulundurma ve ticaretini yapma, mala zarar verme vb.)	85	12,3
Suç adı belirtilmeyen	81	11,7
Toplam	691	100

Tablo 2. Suçta sürüklenen çocuklarda fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama veya davranışlarını yönlendirme yeteneği ile ilgili bozulma nedenleri

Nedenler	Sayı (n)	Yüzde (%)
Sosyal inceleme veya doktor raporunun alınmaması veya başka suçla ilgili alınan raporun kullanılması	208	36,3
Usulüne uygun düzenlenmeyen, içerik itibarıyla yetersiz, hüküm kurmaya elverişsiz bulunan rapor	169	29,5
Alınan raporlar arasında çelişki olması (Sosyal inceleme raporu ve hekim raporu veya hekimler tarafından düzenlenen raporlar arasında)	168	29,3
Raporların TCK kapsamında artık geçerliliği bulunmayan “farik mümeyyiz” şeklinde cevaplanması	28	4,9
Toplam	573	100

Ceza hukuku açısından, bir kişinin işlediği suçtan dolayı sorumlu tutulabilmesi için cezai ehliyetinin olması gerekmektedir. Yaş ile algılama ve yönlendirme yeteneğinin olup olmamasına göre kişinin ceza ehliyetinin olup olmadığına karar verilmektedir (7,8). Beyin gelişiminin yani birçok kompleks bilişsel sürecin erken erişkinlik yıllarına kadar devam ettiği bilinmektedir. Ergenlik döneminde, ceza sorumluluğu değerlendirmesinde önemli olan sosyal, ahlaki ve hukuki muhakeme, karar verme, yargılama, dürtü ve duygu kontrolü gibi yeteneklerde nöroanatomik ve nörokimyasal değişimlere bağlı olarak yetersizlikler olduğu belirtilmektedir (9). Hukuki yaklaşımların temel prensiplerinden olan insanın davranışlarını denetleyemediği ve engelleyemediği

durumlarda davranışlarından sorumlu olamayacağı ilkesi, özellikle çocukluk döneminde işlenen suçlarda göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenlerle çocukluk döneminde ceza sorumluluğu değerlendirilirken yaş ve ruhsal-zihinsel sorunların da incelenmesi gerektiği kabul edilir (8).

Suçluluk dürtülerini kontrol edebilmesi ve toplumsal yönden zararsız eylemler yoluyla onlara çıkış yolları yaratabilmesi, suça karışmayan çocuğu suça karışan çocuktan ayıran en temel farklardan biridir. Çocuğun bunu başarabilmesi önemli ölçüde sağlıklı bir sosyalleşme sürecinden geçmesine bağlıdır. Yapılan pek çok araştırma; suç işlemeye yol açan zihinsel yetersizliklerin, fiziksel bazı anormalliklerin ve psikolojik bozuklukların uygun sosyal çevrede etkinlik kazanabileceğini vurgulamaktadır (10).

Tablo 3. Usulüne uygun düzenlenmeyen, içerik itibarıyla yetersiz, hüküm kurmaya elverişsiz bulunan raporlardaki eksiklikler

Eksiklikler	Sayı (n)	Yüzde (%)
Birden fazla suç için değerlendirilmesi gereken olguların tek suç üzerinden değerlendirilmesi	65	38,5
Suç adının ve suç tarihinin belirtilmemesi	36	21,3
İmza, kaşe, sayı, tarih eksikliği veya raporun fotokopi olması	20	11,7
Sonuç kısmında gerekçelendirmenin yapılmaması/yetersiz görülmesi, sadece sonuç kısmının bulunması	15	8,8
Pediyatri, genel cerrahi, dahiliye, acil hekim tarafından düzenlenmesi	12	7,1
Suç tarihi ile ilgili değerlendirme yapılmayıp, güncel durumu üzerinden değerlendirmenin yapılması	4	2,3
Zekanın objektif yöntemlerle test edilmemesi (zihinsel yetersizlik öyküsü varlığında) veya yapıp yapılmadığının belirtilmemesi	4	2,3
Sonuç/kanaat belirtilmemesi	4	2,3
Kendi içinde çelişkili olup gerekçelendirilmeyen rapor (mental retardasyon olduğu ve davranışlarını yönlendirebileceğinin belirtilmesi)	4	2,3
İstenen hususlarla ilgili eksik cevap verilmesi	3	1,7
Diğer ("algılayamadığı, ancak yönlendirebildiği" şeklinde rapor, heyet ve tek hekim raporlarında aynı doktor olması, hastalık bulunduğunu belirtip adını yazmama vb.)	3	1,7
Toplam	169	100

Tablo 4. Suça sürüklenen çocuklarda akıl hastalığı nedeniyle ilgili Yargıtayın bozma gerekçeleri

Gerekçeler	Sayı (n)	Yüzde (%)
Tedavi öyküsünde/tıbbi kayıtlarında, sosyal inceleme raporunda veya başka suçlar için düzenlenen raporlarda akıl hastalığı belirtilmesine rağmen TCK 32 yönünden araştırma yapılmaması	154	40,5
Heyet raporu alınmadan hüküm kurulması (tek hekim tarafından düzenlenmesi)	130	34,2
Alınan raporlar arasında çelişki olması (sosyal inceleme raporu ve hekim raporu veya hekimler tarafından düzenlenen raporlar arasında)	34	8,9
Sosyal inceleme raporunun alınmaması	30	7,9
Ceza Muhakemesi Kanunu 74 kapsamında gözlem altına alınıp TCK 32 kapsamında değerlendirilmesi istenen olgulara usulünce rapor düzenlenmemesi	10	2,6
Birden fazla suç için değerlendirilmesi istenen olgulara tek suç üzerinden sonuç verilmesi	5	1,3
Sonuç kısmında gerekçelendirmenin yapılmaması/yetersiz görülmesi	5	1,3
Gerekçe ile sonuç kısmının uyuşmaması	4	1,1
Suç adı veya suç tarihinin yazılmaması	3	0,8
Başka suç için alınan rapor ile hüküm kurulması	3	0,8
Suç tarihi ile ilgili değerlendirme yapılmayıp, güncel durumu üzerinden değerlendirmenin yapılması	2	0,5
Toplam	380	100

Psikososyal gelişim açısından çocuğun bu dönemde çevresel faktörlerden kolaylıkla etkilendiği bilindiğinden, bireysel özelliklerinin ve yaşadığı çevrenin incelenmesi amacıyla Çocuk Koruma Kanunu'nun 35. maddesine göre adli olaylara dahil olan her çocuk için soruşturma veya kovuşturma aşamasında sosyal inceleme raporunun alınması gerektiği belirtilmektedir (7,10).

Yaşa Bağlı Ceza Sorumluluğu

Ülkelere göre yaş sınırları değişmekle birlikte ülkemizde izlenen suç ve ceza politikası gereği 12 yaş altı çocukların ceza sorumluluklarının olmadığı normatif olarak kabul edilmektedir. TCK'nın 31. maddesinin gerekçesinde; bu çocuklar hakkında ceza yaptırımının uygulanması, cezanın özel önleme ve yeniden topluma kazandırma işlevi bakımından tamamen ters etki göstereceği, hatta bu çocuklarla ilgili olarak ceza kovuşturmasına ilişkin işlemlerin yapılmasının psikolojik gelişimleri üzerinde olumsuz etkiler meydana getirebileceği, bu nedenle bu çocuklarla ilgili olarak, sadece koruyucu ve eğitici nitelikte olan güvenlik tedbirlerine başvurulabileceği belirtilmektedir (11).

Fiili işlediği sırada 15 yaşını doldurmuş ancak 18 yaşını bitirmemiş çocuklarda ise ceza sorumluluğunu etkileyebilecek herhangi bir ruhsal veya zihinsel hastalık yoksa ceza sorumluluğunun bulunduğu kabul edilmektedir. Kanun gerekçesinde; bu çocukların normal koşullarda, gerçekleştirdikleri davranışların hukukî anlam ve sonuçlarını kavrama yeteneğine sahip olmakla birlikte; bu kişilerin, davranışlarını yönlendirme yetenekleri yeterince gelişmemiş olabileceği belirtilmektedir. Bu bağlamda irade yeteneğinin zayıf olduğu normatif olarak kabul edilmiştir. Azalmış kusur yeteneğine sahip bu çocuklar hakkında kural olarak indirilmiş cezaya hükmedildiği ifade edilmektedir (11).

Ceza sorumluluğunun değerlendirilmesi istenen 12 yaşını doldurmuş ancak 15 yaşını bitirmemiş çocuklarda ise bu hususun tespitinde iki önemli unsurun değerlendirilmesi gerekmektedir. "Algılama" ve "irade yeteneği" olarak belirtilen bu iki faktörün çocukta bir arada bulunması durumunda çocuğun ceza sorumluluğunun olduğu kabul edilmektedir (9). Kanun koyucu çocuk ceza sorumluluğu maddesinin gerekçesinde; sorumluluğun esasının çocuğun eylemin haksız niteliğini anlaması ve buna göre hareket edebilmesi yeteneğine sahip olması olduğu, bu yeteneğin ise çocuğun suçu işlediği sırada ahlaki ve ruhsal olgunluğa sahip olup olmadığının belirlenmesine bağlı olduğu belirtilmektedir (11).

Çalışmamızda yargılama sürecinde 12 yaşını doldurmuş ancak 15 yaşını bitirmemiş çocuklara yönelik fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişip gelişmediğinin değerlendirilmesi için düzenlenen sosyal inceleme ve adli psikiyatrik hekim raporlarının alınmaması veya başka bir suçla ilgili alınan önceki raporun kullanılması en sık (n=208, %36,3) bozma gerekçesi

olarak karşımıza çıktı. İncelenen Yargıtay bozma kararlarında mahkeme sürecinde rapor alınmadan ve kararda gerekçesinin belirtilmeden hüküm kurulması bozma gerekçelerinden biri olarak bulundu. Yargılanma öncesinde veya sürecinde suça sürüklenen çocuklara yönelik sosyal inceleme raporu ve adli psikiyatrik rapor aldırılmasının önem taşıdığı görülmektedir. Ayrıca ilgili Yargıtay bozma kararlarında "Sosyal inceleme raporu ile birlikte adli tıp uzmanı, çocuk psikiyatristi ya da zorunlu hallerde uzman hekimden görüş de alabileceğinin hüküm altına alındığı, mevcut düzenlemeler karşısında alınan raporların bizzat duruşmada yapılan gözlemlerle birlikte irdelenerek suça sürüklenen çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiillerle ilgili davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişip gelişmediğinin belirlenmesinden sonra hüküm kurulması" gerektiği belirtilmektedir. Çocuk Koruma Kanununa ve Yargıtay içtihatlarına göre; sosyal inceleme raporunun zorunlu olarak alınması gerektiği, hekim tarafından düzenlenecek adli psikiyatrik raporlarla ilgili olarak ise hakim takdirine bırakıldığı anlaşılmaktadır. Ancak, yalnızca sosyal inceleme raporu alınması ve hekim tarafından düzenlenecek adli psikiyatrik rapor alınmamasının da bozma gerekçeleri arasında yer aldığı görülmektedir.

İddia olunan suçun niteliği, gerçekleşme şekli ve süreci, zamanı ve koşulları, çocuğun olaya ilişkin açıklamaları ve değerlendirmeleri, yaşı, adli özgeçmişi hekimler tarafından raporların değerlendirilmesinde dikkate alınacak faktörlerdendir (8). Ayrıca raporların her suç özelinde ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği bilinmektedir. Bu nedenle başka suçlarla ilgili alınan raporlara dayanılarak yerel mahkemenin hüküm kurması da Yargıtay'ın bozma gerekçeleri arasındadır. Hekimler tarafından düzenlenen raporların başka bir yargılama sürecine dahil olabileceğinin bilinmesi ve raporların sonuç kısmının gerekçeyi de içeren detaylı olarak düzenlenmesi önemlidir.

Hekimlerce düzenlenen adli psikiyatrik raporların usulüne uygun düzenlenmemesi, içerik itibarıyla yetersiz, hüküm kurmaya elverişsiz olması en sık ikinci (n=169, %29,5) bozma nedeniydi. Daha detaylı incelendiğinde; suç adı ve tarihi belirtilmeyen, hangi suç için düzenlendiği belli olmayan, imzasız, kaşesiz, tarihsiz ve evrak numarasız raporların hüküm kurmaya elverişsiz olduğu bozma kararları içerisinde belirtilmekteydi. Aynı zamanda istem yazılarında belirtilen birden fazla suç için ayrı ayrı değerlendirme yapılmaması, değerlendirmede uygulanmış testlerin rapor içeriklerinde belirtilmemesi veya hiç test uygulanmaması, sonuç kısımlarında gerekçenin olmaması, uygun olmayan uzman (çocuk doktoru vb.) tarafından düzenlenmesi gibi nedenler bozma nedenleri arasındaydı. Raporu düzenleyen hekim tarafından bu hususlara dikkat edilerek rapor düzenlenmesinin uzayan yargılama süreçlerine ve dolayısıyla mağduriyetlerin azaltılmasına katkı sağlayacağı açıktır.

Ülkemizde ceza sorumluluğu ile ilgili yapılan bir çalışmada çocuk psikiyatrisi ve adli tıp uzmanları tarafından düzenlenen rapor sonuçları arasında ciddi farklar olduğu belirtilmektedir (5). Adli makamlarca istenen sosyal inceleme raporu ve hekim tarafından düzenlenen adli psikiyatrik rapor arasında çelişki bulunması veya hekimlerce düzenlenen adli psikiyatrik raporlar arasında çelişki bulunması bozmaya gerekçe gösterilen 3. en sık neden (n=168, n=%29,3) olarak karşımıza çıkmaktaydı. Bu husus ile ilgili düzenlenen adli psikiyatrik raporlar arasındaki çelişkide, branşların çocuğa ve suç kavramına yaklaşımının farklı olması, ilerleyen zamana bağlı çocukta adli süreçle ilgili hususların gelişmesi, değerlendirmenin subjektif olması, kesitsel değerlendirme yapılması gibi nedenler rol oynayabilir. Çocuğu değerlendiren her hekimin farklı kanaatlerinin olması adli süreçte yargılamaların yavaş ilerlemesine neden olabilmekte, düzenlenen çelişkili raporlar yargı sürecini aksatabilmektedir. Değerlendirme yapan hekimin kanaati, önceden düzenlenen rapora göre farklı bir yönde bunu gerekçesi ile belirtmesi raporların çelişkili görülmesinin önüne geçecektir.

Düzenlenen raporların sonuç kısmında “farik mümeyyiz” ifadesinin olması, yasal düzenlemelere göre karşılığı bulunmayan, hukuki dayanaktan yoksun düzenlenmiş rapor şeklinde tanımlanarak bozma gerekçesi (n=28, %4,9) olarak belirtilmekteydi. Birlikişinin veya adli makamların mevcut yasal düzenlemelerdeki ifadeleri kullanması önemlidir.

İncelenen Yargıtay bozma kararlarında, eksikliklerin ve çelişkilerin giderilmesi ve çocuğun hukuki durumunun tekrar değerlendirilmesi amacıyla mahkemenin net ve vicdana uygun karar vermesi açısından alınan tüm raporlarla birlikte üst kuruma (Adli Tıp Kurumu İlgili İhtisas Dairesi veya Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi) sevkini sağlanarak tekrar rapor alınması gerektiği belirtilmektedir. Uygulamadaki bu hatalardan kaynaklı sürecin uzaması suça sürüklenen çocukların tekrar tekrar değerlendirilmesine yol açmaktadır. Bu durum çocuğun yaşının ilerlemesine bağlı bilişsel ve davranışsal gelişiminin ilerlemesine, aynı zamanda çocuğun adli süreci öğrenmesine neden olmakta, suç tarihindeki ceza sorumluluğunun tespitini daha da zorlaştırmaktadır.

Akıl Hastalığı Yönünden Ceza Sorumluluğu

Suçta sürüklenen çocuklarda cezai sorumluluğu etkileyen bir diğer husus ruhsal veya zihinsel hastalık olup olmadığıdır. Bu husus ile ilgili en sık (n=154, %40,5) olarak akıl hastalığı öyküsü olduğu ancak yargılama sürecinde bunun göz önüne alınmayıp anılan hususlarla ilgili yeterli değerlendirme yapılmaması nedeniyle hüküm kurulduğu belirtilerek alt mahkeme kararının bozulduğu saptandı. Adli makamlarca olay tarihi itibarıyla ruhsal veya zihinsel hastalık öyküsünün TCK’nın 32. maddesine göre akıl hastalığı olarak belirtilen durumların ceza sorumluluğunu azaltıp azaltmadığı, azaltmışsa hangi derecede olduğunun değerlendirilmesi istenmektedir.

Çocukluk çağında ruhsal veya zihinsel hastalık öyküsü/tanısı olması ceza sorumluluğunda yeterli olmayıp, akıl hastalığının suç tarihindeki durumu ve suç davranışları üzerindeki etkisi dikkate alınarak ceza sorumluluğu değerlendirilmelidir.

Suçta sürüklenen çocuklarla ilgili ülkemizde yapılan çalışmalarda yaklaşık %40 oranında psikiyatrik bozukluk saptandığı bulunmuştur (4,12). Adli psikiyatri açısından ceza sorumluluğuna etkisi olabilecek, çocukluk döneminde en sık gözlenen ruhsal veya zihinsel hastalık tanılarının Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu, Öğrenme Güçlüğü, Davranım Bozukluğu, Zeka Geriliği, Duygudurum, Anksiyete ve Psikotik Bozukluklar olduğu belirtilmektedir (4,12,13). Ancak işlenen fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin azalıp azalmadığını değerlendirebilecek herhangi bir kriter bulunmamaktadır. Bu bozuklukların ceza sorumluluğuna hangi derecede etki ettiklerinin değerlendirilmesi uzman kanaatine bırakılmaktadır. Yargıtay kararlarında heyet raporu alınmadan tek hekim tarafından düzenlenen rapora dayanılarak hüküm kurulmasının bozma gerekçeleri (n=130, %34,2) arasında yer aldığı görüldü. Yargıtay bozma kararlarında “*akıl hastalığı bulunup bulunmadığının, Adli Tıp Kurumu ilgili İhtisas Dairesinden veya tam teşekküllü Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesinden ya da Tıp Fakültelerinin Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Başkanlıklarından alınacak sağlık kurulu raporu ile tespiti gerekir*” denilerek alt mahkeme kararı bozulmaktadır. Özellikle subjektif değerlendirmenin ön plana çıktığı bu hususla ilgili raporların, içerisinde adli tıp ve çocuk psikiyatrisi uzmanları bulunan heyet tarafından düzenlenmesinin çocuğun üstün yararına olacağı açıktır.

Alınan raporlar arasında çelişki olması, sosyal inceleme raporunun alınmaması, birden fazla iddia olunan suçta bulunan olguların tek suç üzerinden değerlendirilmesi, raporlarda gerekçelendirmenin yapılmaması/yetersiz görülmesi, suç adının veya tarihinin yazılmaması, başka suç için alınan rapor ile hüküm kurulması, suç tarihi ile ilgili değerlendirme yapılmayıp güncel durumu üzerinden değerlendirmenin yapılması gibi nedenler Yargıtay’ın bozma gerekçeleri arasında önemli bir kısmı oluşturmaktaydı. Özellikle çocukların adli süreçlerden kolaylıkla etkilendiği göz önüne alındığında, adli psikiyatrik raporlarla ilgili ortak bozma nedenleri arasında yer alan bu hususlar biraz özen ve dikkatle kolaylıkla aşılabilecektir.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 74. maddesi kapsamında gözlem altına alma; fiili işlediği ile ilgili kuvvetli şüpheler bulunan şüpheli veya sanığın akıl hastası olup olmadığını, akıl hastası ise hangi tarihten itibaren hasta olduğunu ve bunun davranışları üzerindeki etkilerini saptamak için başvuru, süresi gerek halinde 3 haftadan 3 aya kadar uzayabilen bir ceza muhakemesi işlemi olduğu belirtilmektedir. Kişinin akıl hastası olup olmadığının saptanması için gözlem altına alınması zorunlu değildir. Bu uygulama bilirkişinin görüşü

doğrultusunda gerektiğinde başvurulabilecek bir yöntemdir (14). Taranan kararlarda, davranış bozukluğu, antisosyal kişilik bozukluğu, mental retardasyon tanıları olduğu belirtilen olgular için düzenlenen raporlarda Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 74. maddesi kapsamında gözlem altına alınarak TCK'nın 32. maddesi kapsamında değerlendirilmesinin önerildiği ancak alt mahkemenin buna dikkat etmeden hüküm kurması (n=10, %2,6) Yargıtay'ın bozma kararlarında yer almaktaydı. Gözlem altına alarak değerlendirme genellikle erişkin yaş grubunda arada kalınan olgular için istenebilmektedir. Ancak çocukluk döneminde gözlem altına alarak değerlendirme çocuğun üstün yararı düşünüldüğünde tartışılması gereken bir husustur. Sağlık tedbiri ile izlem yapılarak, multidisipliner bir değerlendirme çocuk için daha uygun gözükmemektedir. Çocuk adalet sisteminde esas hedefin; çocuğa ceza verilmesinden daha çok, sağlık, eğitim, danışmanlık veya bakım gibi tedbirler uygulanarak çocuğun suçtan korunması, tekrar suça karışmasının önlenmesi ve topluma kazandırılması olduğu unutulmamalıdır.

SONUÇ

Adli psikiyatrik bilirkişi raporlarının yargılamadaki karar verme sürecinde ve adaletin sağlanmasında önemi büyüktür. Bu nedenle hazırlanan raporlarda ihmal edilen/atlanan ayrıntılar (tarih, gerekçe, evrak no vb.) ve usulüne uygun hazırlanmayan raporlar daha sonraki dönemlerde telafisi zor sorunlara neden olabilmektedir. Ayrıca usulüne uygun olmayan ve eksiklik içeren raporlar hem tıbbi işleyişi aksatmakta hem de yargı sürecini yavaşlatmaktadır.

Adli psikiyatrik rapor düzenleyen hekimlerin düzenledikleri raporda hukuka uygunluk yönünden bulunması gereken bazı önemli noktalar vardır. Tarih, evrak numarası, düzenleyen hekimin imza ve kaşesi gibi önemli noktaların düzenlenen raporda bulunmasına dikkat etmek gerekmektedir. Ayrıca raporun hangi suç için düzenlendiğinin belirtilmesi, birden çok suç için istenen raporlarda ayrı ayrı raporlamanın yapılması, kullanılan testlerin ve ölçeklerin belirtilmesi, adli psikiyatrik muayene bulgularının/tanılarının neler olduğu ve sonuca götüren gerekçeler belirtilmelidir.

Adli psikiyatrik değerlendirilmede çocuğun geçmiş suç öyküsünün ve düzenlenmiş adli psikiyatrik raporların, olaya ilişkin ifade tutanaklarının, sosyal inceleme raporlarının gözden geçirilmesi raporlar arasındaki çelişkileri azaltacaktır. Yargıtay bozma kararlarında belirtilen eksik hususlar dikkate alınarak düzenlenen örnek adli psikiyatrik rapor şablonu (Ek: Adli Psikiyatrik Şablon) çalışmamızın ekinde bulunmaktadır. Temel standart verileri içeren bu rapor şablonu hukuka uygunluk yönünden genel bir çerçeve çizilmesi amaçlanarak hazırlanmıştır.

Adli sürece dahil olan çocuklarda soruşturma ve kovuşturma evresinin uzun sürmesi, adli makamların bu süreç içerisinde çocuk için birden çok rapor talep etmeleri çocuğun

değerlendirme sürecini olumsuz etkilemekte ve süreç içerisinde işlendiği iddia olunan suç için hukuki anlam üzerine çocuğun yargıları gelişmektedir. Çocuklarda adli süreçle ilgili tecrübenin ve bilişsel kapasitenin artması sonucu raporlar arası çelişki ortaya çıkabilmektedir. Aynı zamanda olay tarihi üzerinden geçen zaman, çocuğun olay tarihli değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenlerle adli olaya dahil olan çocuklara yönelik sosyal incelemenin ve adli psikiyatrik değerlendirmenin en kısa sürede yapılması önem arz etmektedir.

Raporlama sürecindeki hatalardan ve eksikliklerden kaynaklı yargılama sürecinin uzaması, çocuk adalet sisteminin temelini oluşturan çocuğun üstün yararı ilkesini zedelemekte, son değerlendirmeyi yapan bilirkişilerin değerlendirmesini zorlaştırmaktadır. Çocuğun üstün yararı dikkate alındığında çocuğun adli süreçten en az etkilenmesi hedefiyle hareket edilmesinin önemli olduğu unutulmamalıdır. Uzayan adli sürecin çocukta ileride telafisi zor ruhsal sonuçlara yol açacağı bilinmelidir.

ETİK

Etik Kurul Onayı: Bu çalışma internet araştırması niteliğinde olduğu için etik kurul izni alınmamış ancak çalışma kapsamında Helsinki Bildirgesi'ne kriterleri göz önünde bulundurulmuştur.

Danışman Değerlendirmesi: İçdanışmanlarca değerlendirilmiştir.

Yazarlık Katkıları

Konsept: C.Ç., Dizayn: C.Ç., Veri Toplama veya İşleme: O.B., C.Ç., Analiz veya Yorumlama: O.B., C.Ç., Literatür Arama: O.B., C.Ç., Yazan: O.B., C.Ç.

Çıkar Çatışması: Yazarlar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar tarafından finansal destek almadıkları bildirilmiştir.

KAYNAKLAR

1. Türkiye İstatistik Kurumu. Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk istatistikleri 2014. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuklar-2014-18525>
2. Türkiye İstatistik Kurumu. Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk istatistikleri 2021. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2021-45586>
3. Dursun OB, Esin İS, Güleç M, Sener MT, Tas FV, Beyhun NE, et al. A possible cause of trauma for children in justice system of turkey: attitudes of prosecutors and judges. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*. 2013;26(4):367-375. <https://doi.org/10.5350/DAJPN2013260406>
4. Bilginer Ç, Tural-Hesapçioğlu S, Kandil S. Bir üniversite hastanesine adli psikiyatrik muayene amacıyla gönderilen çocuk ve ergenlerin değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri J Foren Med*. 2012;9:20-27.
5. Aksu H, Karakoç Demirkaya S, Gürbüz Özgür B, Gün B. Aydın ilinde bir yıldaki çocuk ve ergen adli olguların değerlendirilmesi. *Anatolian Journal of Psychiatry*. 2013;14:369-377. <https://doi.org/10.5455/apd.43501>
6. Karataş S. Suça sürüklenen çocuklar ve suç mağduru çocuklara yönelik bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 2020;12(4):575-586. <https://doi.org/10.18863/pgy.711319>

7. Askay M. Çocuklarda Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi. Klinik Tıp Aile Hekimliği. 2017;9(4):15-18. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ktah/issue/47183/572882>
8. Ceza Sorumluluğu Değerlendirme Rehberi, 2010. http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/egitimbasvuru_basvuru/cezasorumlulugunun.pdf
9. Yıldız A. Çocuk ve ergenlerde nöroanatomik gelişimin çocuk ceza sorumluluğuna etkisi. Bull Leg Med. 2018;23(3):190-200. <https://doi.org/10.17986/blm.2018345606>
10. Karataş Z, Mavili A. Çocuk adalet sisteminde suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamalarda karşılaşılan sorunlar. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 2019;19(45):1013-1043. <https://doi.org/10.21560/spcd.v19i50781.519076>
11. TBMM Mevzuat Bilgi Sistemi. 5237 Sayılı Kanunun Genel Hakkında Bilgiler, Ceza Sorumluluğunu Kaldıran veya Azaltan Sebepler, Yaş Küçüklüğü. <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkunlarno=24110&pkunnumarasi=5237>
12. Güler G, Sungur MA, Kütük MÖ. Suça Sürüklenen Çocukların Klinik ve Sosyodemografik Özelliklerinin Değerlendirilmesi. Bull Leg Med. 2018;23(1):39-46. <https://doi.org/10.17986/blm.2017332628>
13. Avcil S, Avcil M, Yılmaz N. Suça sürüklenen çocuk ve ergenlerin sosyodemografik ve klinik özellikleri. Cukurova Medical Journal. 2018;43(4):853-861. <http://dx.doi.org/10.17826/cumj.350976>
14. Keçelioğlu E. Ceza muhakemesi hukukunda gözlem altına alma. Ankara Barosu Dergisi. 2015;3;221-245. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abd/issue/33844/374766>